

Mi menti meg az ország közepét az elsivatagosodástól?

SIPOS GÉZA 2014.04.14. 10:17

<http://www.origo.hu/kornyezet/20140409-duna-tisza-homokhatsag-szarazsag-vizhiany-a-csatorna-amely-megallitana-a-duna-tisza-kozen-a-htm>

Érdemes csatornát építeni a Duna és a Tisza között? Most az a fő érv mellette, hogy a Duna-Tisza közét vízhiány sújtja a klímaváltozás miatt. A vízpótlásra lenne más megoldás, de a hagyományos csatornának is megvannak az előnyei. Új fordulat a 300 éves terv történetében.

Tizenöt méter széles, két oldalról sűrű növényzettel borított csatorna ágazik ki Dunaharasztnál a Ráckevei-Dunából. A térképeken [Duna-Tisza-csatornaként](#) szerepel, de már 1947 óta csak Dabasig, a Tölgyfa utcáig tart Csongrád helyett. Egy háromszáz éves, újra és újra elővett tervről van szó. Most azért aktuális, mert a hosszú távú klímamodell-számítások szerint a Duna-Tisza köze, az úgynevezett Homokhátság a következő harminc évben még kevesebb csapadékot kap, mint az elmúlt ötven évben.

Az nyitott kérdés, hogy a vízhiányra a csatorna vagy egy kistérségi vízpótló rendszer a jó megoldás. Az viszont biztos, hogy ilyen hatalmas, több százmilliárd forintos fejlesztés nem képzelhető el EU-támogatás nélkül, amelyet az unió 2014–2020-as többéves pénzügyi keretéből pályázhatnak meg az érintett önkormányzatok.

Miért van szükség vízpótlásra?

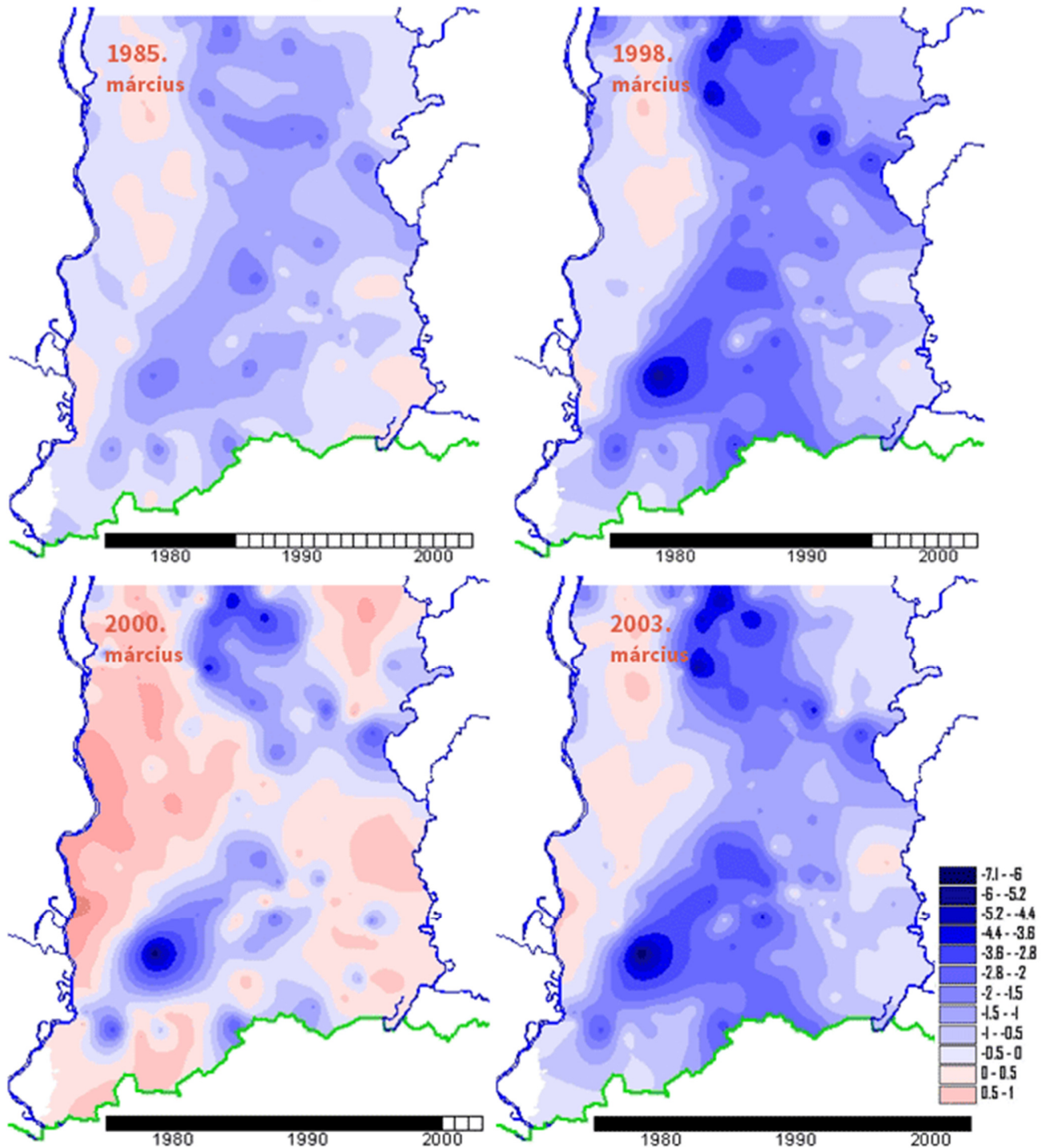
Így néz ki a Duna–Tisza-csatorna

Forrás: Wikipedia

A Duna–Tisza köze az 1970-es évek közepe óta egyre szárazabbá válik, ezt bizonyítják a térségben fúrt talajvízmérő kutak három évtizedet átfogó adatai. Erről Rakonczai János, a Szegedi Tudományegyetem természetföldrajzi tanszékének munkatársa közölt [tanulmányt](#). A talajvíz már 1985 márciusában jól mérhetően csökkent az 1971 és 1975 között mért átlaghoz viszonyítva. Van olyan hely, ahol több mint tizenöt éve 6-7 méterrel alacsonyabban van a talajvíz a hetvenes évek elején jellemző szinthez képest.

A kutató szerint 1980-ban körülbelül 1,15 köbkilométer, 1990-ben 4,08 km³, 2000-ben 2,84 km³, 2003-ban pedig 4,81 km³ víz hiányzott a Homokhátságon. Az adatok azt mutatják, hogy néhány esősebb-havasabb évben mérséklődik ugyan a vízhiány, mégis van egy nagyjából másfél ezer négyzetkilométernyi terület, ahol olyannyira lesüllyedt a talajvíz, hogy kevéssé valószínű, hogy a hiány természetes úton pótlódik. Egy tartósabban száraz időszak végén pedig a vízhiány megközelíti az 5 km³-t, vagyis az ötmilliárd köbmétert. Ez azért sok, mert Magyarországon a teljes éves vízfogyasztás nagyjából 5,8 km³ volt a kétezres évek elején, a 2010-es évek közepére pedig 5,9-6 km³-as fogyasztást [jeleznek előre](#).

A talajvízszint helyzete 1985, 1998, 2000 és 2003 márciusában az 1971-1975 évi átlaghoz viszonyítva (méter)

A sötétkék színek jelzik, hol süllyedt le a leginkább a talajvíz

Forrás: SZIE TTIK/dr. Rakonczai János

A Duna–Tisza köze hátszerűen emelkedik ki a két nagy folyó között, legmagasabb részei 60-80 méterrel vannak magasabban a folyók közepes vízszintjéhez képest. Így a talajvizet szinte csak a csapadék tudja pótolni ezen a vidéken, mert nincs olyan magasabb terület, ahonnan a felszín alatt odaszivárogna a víz; a folyók hatása csak a part mentén érződik. Egy, a Magyar Hidrológiai Társaság megbízásából készült tanulmány szerint a talajvíz szintje felerészben az időjárási tényezők miatt csökken a Homokhátságon, 25 százalékban játszik szerepet a rétegvíz kitermelése, 10 százalékban az erdősítés és 7 százalékban a belvizek elvezetése.

A földrajz- és klímakutatók egyetértenek abban, hogy a vízhiányt a szárazabbá váló éghajlat okozza, így aztán eltűnnek a kisebb tavak, felszámolódnak a vizes élőhelyek. A szikes puszták és tavak, édesvízű mocsarak és védett fajaik rossz helyzetbe kerülnek. Elapadnak az ásott kutak és a kis mélységű rétegvíz-kutak, az emberek, a tanyavilágban gazdálkodók megélhetése kiszámíthatatlanabbá válik.

Mi várható a következő harminc évben?

A Nemzeti Éghajlatváltozási Stratégia szerint a Homokhátság az ország egyik legsérülékenyebb vidéke marad. A térségben 0,5–1,9 Celsius-fokkal nőhet meg az évi középhőmérséklet, és ezzel párhuzamosan közel tizedével csökken a csapadék. Valószínűleg gyakrabban fordulnak elő szélsőségek, vagyis többször lesznek aszályos évek, és ritkábban csapadékosak. A dokumentum szerint ezen a vidéken „stratégiai jelentőségű a klímaváltozás negatív hatásaihoz való alkalmazkodás”, és „ennek központi eleme a helyi vízkészletek megtartása és a vízutánpótlás lehetőségeinek megteremtése”.

Hogyan segíthetne ezen a Duna–Tisza-csatorna? Ha megépülne, akkor abból lehetne öntözni a Homokhátságot. Öntözéssel több területen lehetne gazdálkodni, és olyan haszonnövényeket termesztani, amelyeket a vízhiány miatt jelenleg nem lehet, továbbá emelkednének a termésátlagok. A csatorna turisztikai szempontból is vonzó lehetne, és amennyiben hajózhatóvá építenék ki, ennek is vannak gazdasági előnyei.

Háromszáz éves tervjavaslat

A csatorna megépítése már 1715-ben felmerült, akkor a legrövidebb útvonalon, Pest és Szolnok között kötötték volna össze a két folyót. A létesítést 1789-ben megvizsgáltatta a Helytartótanács, és arra jutott, hogy az építkezés nem megvalósítható az akkori technikai adottságok mellett. Megépítését a 19. század folyamán kilencszer javasolták tekintélyes szakemberek, például gróf Széchenyi István 1845-ben. Kecskemét város tanácsa 1825-ben „a csatorna céljaira évente 25 ezer napi munkát ajánlott fel”, a parlament 1840-ben alkotott törvényt a csatornáról.

A csatorna helyszínrajza az 1947-es tervek közül

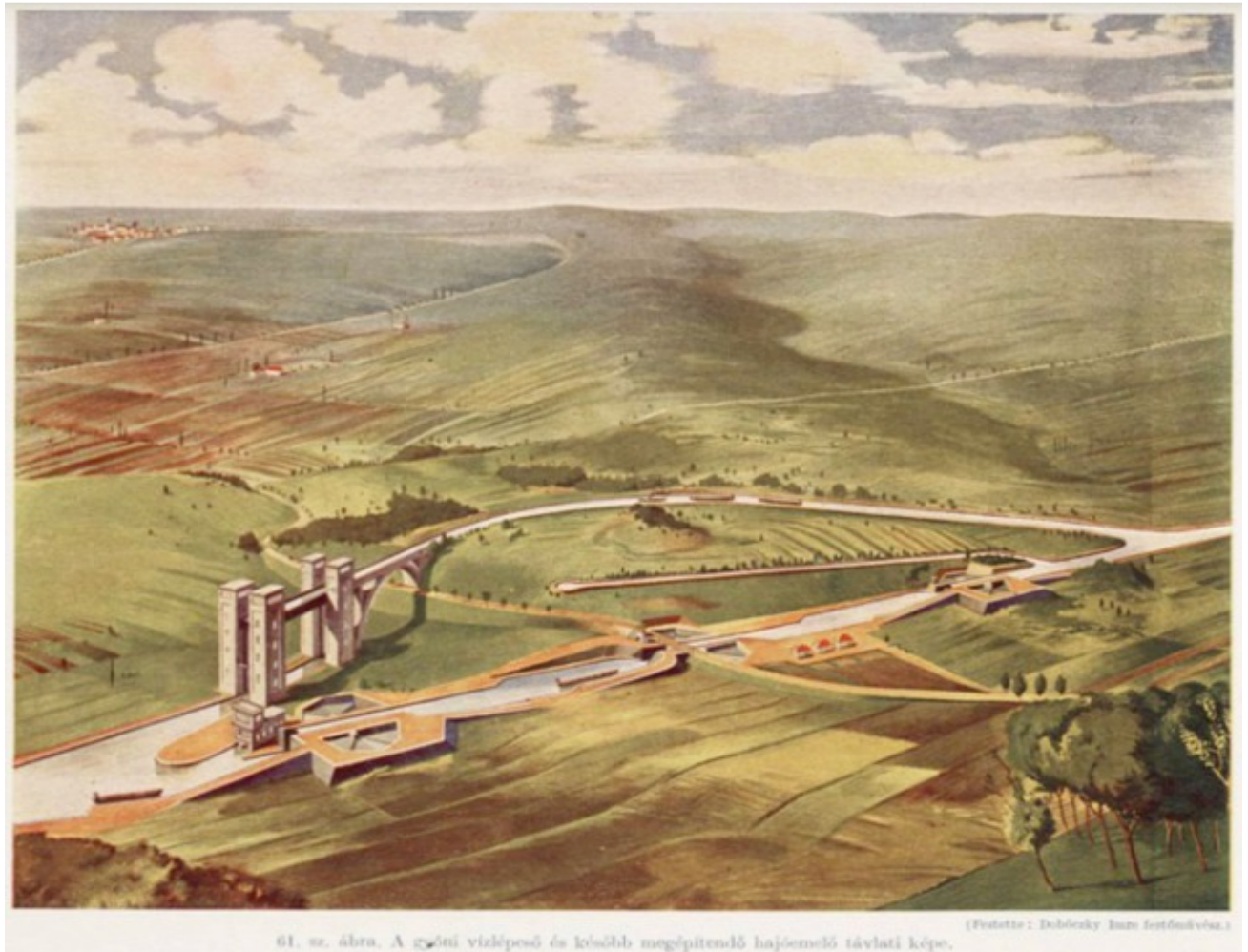
Forrás: Magyar Elektronikus Könyvtár

A tervezés a századfordulón jutott a legtovább, de közbelépett a világháború. A csatorna megvalósítása az 1930-as években került ismét terítékre, az előmunkálatok 1942-ben kezdődtek meg. A kiviteli terveket 1944-ben fogadta el a kormány, de a munkálatok nem kezdődhettek meg az újabb világháború miatt. 1947-ben végül megtörtént az első kapavágás, a csatornát az első hároméves terv végére, 1949-re akarták befejezni, de a munkálatok már 1947 őszén leálltak. A rendszerváltás után is készültek tervek a beruházásra, de a csatornát sem a 2003-ban jóváhagyott Országos Területrendezési Terv, sem a 2008-as módosítása nem sorolja a megvalósítandó létesítmények közé.

A már elavult, valamint az utóbbi száz évben készült nyomvonaltervek közös jellemzője, hogy nagyjából nyugat–keleti irányban kötnék össze a két folyót, és hangsúlyosan számolnak a hajózás lehetőségével. A 19. század végétől viszont a vasútfejlesztéssel teljesen átalakult Magyarország közlekedése, majd az 1960-as évek közepétől az autópálya-hálózat következett. A [Duna-Tisza Csatorna Zrt.](#) legutóbbi, 2009-es nyomvonaltervében 330-350 milliárd forintra becsülik egy 35-40 méter széles, hajózható csatorna költségét Dunaújváros és Szolnok között (erről 2010-es cikkünkben [olvashat bővebben](#)). Egy ilyen csatorna viszont komoly közlekedési és ökológiai elválasztó sávot képez, ami megköveteli, hogy számos hidat és vadátjárót építsenek rajta.

Ha tehát az a cél, hogy sok vizet juttassunk a kiszáradó Homokhátságára, nem biztos, hogy ennyi pénzt érdemes költeni egy hajózható csatornára. A hagyományos csatorna hátránya, hogy a párolgás és a beszivárgás miatt a vízvesztéssel is számolni kell, viszont nagy előny, hogy nem csak egyetlen célra (vagyis a vízpótlásra-öntözésre) lehet használni.

Gerinccsatorna

61. sz. ábra. A gőni vízlépcső és később megépítendő hajóemelő távlati képe. (Forrás: Debreczy Imre festőművész.)

Vízlépcső és hajóemelő távlati képe az 1947-es terveket illusztráló látványterven

Forrás: Magyar Elektronikus Könyvtár

Az elmúlt húsz év elképzelései közül a leginkább költséghatékonynak és természetközeli változatnak az úgynevezett Hátsági-gerinccsatornát látja Temesvári Péter, a Bácsvíz Zrt. fejlesztési és térinformatikai osztályának vezetője. Ez a terv abból indul ki, hogy a Duna és a Tisza közti hátság a Kárpát-medence fő vízválasztója. A terv szerint ennek a gerincnek a mentén épülne meg észak–déli irányban a fő tápcsatorna, amelybe szivattyúkkal emelik fel a Duna vizét. Ehhez lehetne kapcsolni a Duna és a Tisza felé tartó, már meglévő belvízcsatornákat, amelyeket szakaszolással, kisebb tározókkal alkalmassá lehetne tenni arra, hogy a gerinccsatornán érkező vizet eloszák a térségben. A víz ezekben gravitációs úton oszlana el, vagyis magától lefolyna a központi csatornából.

Mennyibe kerülne egy köbméter Duna-víz a Homokhátságon? Ha például Kecskemét térségét akarjuk folyami vízzel ellátni, akkor vagy nyomóvezeték-rendszert kell kiépíteni, vagy nyílt csatornákkal és szivattyús átemelőkkel kell megoldani a problémát. A számítások azt mutatják, hogy mindkét esetben a 100 forint/köbméter közelében várható a víz egységára. A vízpótlás tehát drága beruházás. A Homokhátságon ezért fontos nem elvezetni, hanem megtartani az esővizet és a belvizet, hasznosítani a tisztított szennyvizet. Az ügy előmozdítása érdekében közös egyesületet [alapítottak](#) a Bács-Kiskun, a Csongrád, a Jász-Nagykun-Szolnok megyei kereskedelmi és iparkamarák, a Bács-Kiskun megyei agrárgazdasági kamara, a megyei kormányhivatal, Kecskemét önkormányzata és a térségi vízmű, a Bácsvíz Zrt. Az egyesület bejegyzése áprilisban válik véglegessé.

A Duna–Tisza-csatorna az Ócsai Tájvédelmi Körzetnél

Forrás: MTI/H. Szabó Sándor